

Zopár slov na záver

Písal sa rok 1967 keď k čitateľom dorazilo prvé číslo Životného prostredia. Mnohí ho prijali s nadšením, ale bolo zopár tých, ktorí vzhľadom na predchádzajúce obdobie a stav životného prostredia vo vtedajšej Československej socialistickej republike (ČSSR), vyjadrovali určité obavy. Niet sa čo čudovať. Obdobie búrlivého rozvoja socialistického hospodárstva, najmä priemyslu, nebolo príliš naklonené problematike životného prostredia. Jemne povedané, stav životného prostredia nepatril medzi kritériá hodnotenia úspechu toho rozvoja. Preto sa ani informácie o tomto stave nedostávali do rúk verejnosti, alebo len silne cenzurované. Veľké problémy zostávali pod pokrievkou a väčšina ľudí len tušila, že nie je všetko v poriadku. Nasledovalo však nové obdobie politického uvoľňovania, ktoré viedlo ku Pražskej jari v roku 1968 a ktoré prišlo aj novými myšlienkami a prúdom. Táto atmosféra bola priaznivá aj na nový prístup k životnému prostrediu a dodávala odva-

hu tým, ktorí chceli upozorniť na problémy životného prostredia. Jedným z nich bol aj profesor Milan Ružička, ktorý sa podujal na veľmi odvážny čin. Popri tom, že v rámci Slovenskej akadémie vied osnoval a aj založil ústav úplne nového razenia – Ústav biológie krajiny, rozhodol sa informovať o vedeckých výsledkoch týkajúcich sa výskumov o stave životného prostredia nielen odbornú, ale aj širokú verejnosť a tak založil časopis Životné prostredie. Keď sa v čase následnej normalizácie a aj potom všeličo zmenilo a Ústav biológie krajiny SAV bol niekoľkokrát pretransformovaný, ani nové politické vedenie štátu sa už neodvážilo úplne zastaviť odborný tok informácií o životnom prostredí do sféry verejnosti. Časopis Životné prostredie sa vydával bez prerušenia. Aj keď treba povedať, že najhákľivejšie témy sa zrejme publikovali v utlmenej forme.

Časopis mal charakter revue pre teóriu a starostlivosť o životné prostredie. Vychádzal šesťkrát ročne. Bol určený nielen pre vedeckú obec v danej problematike, ale aj pre odborníkov z environmentálnej praxe v bývalej ČSSR a tiež pre širokú verejnosť. Časopis prinášal veľmi zaujímavý výber článkov. Vychádzali v ňom články vedeckého charakteru, písané v ľahšej

Obr. Zakladateľ časopisu prof. M. Ružička a jeho nasledovatelia: (zľava) László Miklós, Tatiana Hrnčiarová, Peter Múdry, Milan Ružička, Florin Žigrai, Helena Ružičková, Jozef Terek, Eva Kalivodová, Zita Izakovičová, Mária Kozová, (dole) Hubert Hilbert, Zdenka Rózová (Smolenice, 1999). Zdroj: archív Ústavu krajiny ekológie SAV

Obr. Blízki spolupracovníci prof. Ružičku: Ján Ofahel, Florin Žigrai, Tatiana Hrnčiarová, Jozef Terek, Jozef Šteffek, Helena Ružičková, Peter Múdry, Milena Moyzeová, Milan Ružička, Július Oszlányi, Eva Kalivodová, Mária Kozová, Ľuboš Halada, (dole) Jaroslav Kontriš a Hubert Hilbert (máj, 2009). Foto: Jaroslav Košťál

forme, ale aj články odborno-popularizačné, ako aj prehľadové, ktoré osviežili atmosféru rigidného výskumu. Zároveň si zachovával vysoký stupeň odbornej autenticity. Hľad po informáciách takéhoto druhu podmienil neočakávaný záujem o časopis, ktorý sa aj vďaka entuziazmu prof. Ružičku stal vyhľadávaným v celej ČSSR.

Bol neoceniteľnou pomôckou nielen pre vedeckú obec, ale aj pre projektantov, ktorí v ňom našli cenné informácie, ako zohľadňovať vedecké princípy v projekčnej praxi. Tiež sa stal vhodným didaktickým nástrojom pre výchovno-vzdelávací proces, kde často nahradzoval učebnice a učebné texty. Práve časopis bol vhodnou učebnou pomôckou pre mnohé vysoké školy. Učitelia aj študenti počas celého obdobia vychádzania časopisu siahali po ňom s veľkou obľubou, lebo prinášal články dostupné všetkým, a to obsahom, formou aj jazykom.

Jeho špecifickosťou bolo aj monotematické zameranie jednotlivých čísiel. Takto sa k odborníkom aj verejnosti rýchlo a v prístupnej forme dostali najnovšie informácie vo vybranej problematike v národnom jazyku. O publikovanie v tomto časopise bol nesmierny záujem, až do času výrazných zmien v našej najnovšej histórii.

Tým kritickým časom bola najskôr nežná revolúcia, ktorá priniesla zlom aj v postavení problematiky životného prostredia. Znovu dochádzalo k organizačným zmenám v rámci SAV, znovu sa osamostatnil pôvodný ústav, tentoraz už pod názvom Ústav krajinej ekológie SAV, ktorý sa stal suverénnym vydavateľom časopisu. Zrazu sme sa otvorili svetu a postupne sa k nám dostávali mnohé, doteraz nepoznané informácie o životnom prostredí. Dostupnými sa stali pre nás už aj renomované vedecké časopisy najrôznejšieho charakteru, ktoré sa predbiehali v tom, kto prinesie najnovšie výsledky z medzinárodných výskumov a pozorovaní. A treba ku tomu pridať aj nepríjemný fakt, že informácie – tým aj časopisy – začali podliehať trhovým princípom, finančným podmienkam vydavateľov, sponzorov a reklamnej sféry. V tomto smere sa časopis Životné prostredie ocitol v ťažkej situácii. Totiž úplne jednoduchý fakt, že kvalitné a širokej verejnosti dostupné odborné informácie o stave životného prostredia najmä u nás, na Slovensku, nik zo zahraničia nepriesie, sa začal podceňovať až negovať práve zo strany vydavateľov a sponzorov. Napriek tomu si časopis ešte stále zachovával pozornosť odbornej verejnosti. Jeho výhodou bolo, že sa odbornosťou a jazykom dokázal

Obr. Terénne práce na Východoslovenskej nížine (1982). Zľava: Sergej Mochnacký, Milan Ružička, Eugen Máťaš a Jaroslav Brázda. Foto: Tatiana Hrnčiarová

Obr. Terénne práce na Trnavskej pahorkatine v katastrálnom území Voderady (1987). Zľava: László Miklós, Zoltán Bedrna, Mária Kozová. Foto: Tatiana Hrnčiarová

Účastníci medzinárodnej letnej ekologickej školy vo Východnej (1981). Zdroj: archív Ústavu krajinnej ekológie SAV

priblížiť aj širšej verejnosti, študentom a učiteľom, ako aj iným sféram spoločenskej praxe, ktorá ho nesmierne potrebovala pri aplikácii vedeckých poznatkov.

Najväčším úderom pre osud časopisu bolo zavedenie číselných, štatistických „výkonnostných kritérií“ hodnotenia vedeckej aktivity výskumníkov. Preferenciu získali vedecké a odborné publikácie a citácie v časopisoch, ktoré sú vedené v renomovaných svetových databázach. Aplikatívny a spoločenský význam časopisu už jednoducho prestal byť kritériom pre jeho udržanie. Inými slovami: napriek tomu, že na základe vlastnej odbornej, vedeckej aj pedagogickej praxe sme presvedčení, že v problematike, ktorá sa týka Slovenska, majú vedecko-odborné články v slovenskom jazyku minimálne taký, ak nie aj väčší „impact“ – teda dopad – na reálne riešenie problémov životného prostredia, ako akýkoľvek článok v cudzom jazyku a v cudzej problematike, aj tak časopisu postupne začal zvoníť umieráčik.

Napriek morálnemu a odbornému súhlasu s vyššie vyslovenou tézou sa stále ťažšie darilo presvedčať významných autorov, aby venovali svoj čas a napísali do Životného prostredia články, ktoré sa však nijako neodrážajú v kariérnom hodnotení. Aby sme optimálne

naplnili jednotlivé monotematické čísla, väčšinou ich museli „zachraňovať“ autori z domáceho pracoviska. Aj keď to boli stále kvalitné články, ktoré prešli riadnym recenzným konaním, hlavným cieľom nebolo vydávať si časopis sami pre seba.

Žiaľ, doba formálnej „excelentnosti a výkonnosti“ nás prevälcovala. Nechceli sme sa však len tak ľahko vzdať. Nečudo, po toľkých rokoch to bolo veľmi ťažké a pre mnohých z nás aj nemysliteľné. Snažili sme sa odolávať a modifikovať, od roku 2013 sme zmenili periodicitu časopisu zo šiestich na štyri čísla ročne, ale ani to nepomohlo a tak sme museli pristúpiť k tomuto – z nášho pohľadu nešťastnému kroku – pozastaveniu vydávania časopisu. Nechceme ho ešte zrušiť a to aj z dôvodu úcty k celoživotnému presvedčeniu zakladateľa a dlhoročného predsedu redakčnej rady profesora Ružičku, ktorého mottom je: „*Lahko je rušiť, horšie je tvoriť*“. Na druhej strane je ale potrebné zmieriť sa s faktom, že nemá význam udržiavať časopis len s vynútenými príspevkami, zväčša od ústavných pracovníkov.

doc. RNDr. Zita Izakovičová, PhD.
Dr. h. c. prof. RNDr. László Miklós, DrSc.